

Щиро вітаємо колег-освітян з Днем учителя!

В

НАУКОВО-ХУДОЖНІЙ ЧАСОПИС

КОГОРІВНИЦЯ

2011 рік, вересень, число 9 (71)

Олені Іванівні Наконечній 55!

Нові життєві горизонти, до яких ще йти і йти...

Цієї золоті осені виповнюється 55 літ від дня народження доценту кафедри української літератури та українознавства, кандидату філологічних наук Наконечній Олені Іванівні — славному представнику славної когорти викладачів Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, що стояли біля витоків факультету української філології. Вона прийшла на роботу до університету (тоді — ще інституту) в той час, коли факультет вибруньковувався із факультету початкової освіти, виростав у своїх наукових планах із коротких штанців освітянських завдань для вчителів молодших класів. Тоді, в першій половині 90-х років тільки життєвий оптимізм додавав сил колективу долати труднощі становлення факультету, який потрібно було давно відкрити в регіоні, де народилися, проживали, творили Тарас Шевченко, Петро Гулак-Артемівський, Михайло Коцюбинський, Євген Маланюк, Микола Бажан, Докія Гуменна, Василь Стус, Василь Доманицький, Сергій Єфремов та багато інших майстрів слова, чий імена вписані до безсмертних сторінок історії українського письменства та літературознавства. Навчальна й виховна робота, вирішення аудиторних проблем відбирали сили і час, але всьому колективу мріялося про більше, оскільки в Умані, з легкої руки ректора Володимира Кузя і Павла Загребельного, мав постати науковий центр з української філології. Тому пріоритет становлення нового факультету вимагав посиленої роботи над питаннями філологічної науки — літературо- і мовознавчими, етнологічно-фольклорними.

В числі інших викладачів вона вирушила новими життєвими дорогами до особистих досягнень. Олена Іванівна обрала родом своїх наукових занять історію літератури, і вже 2001 року, по завершенню аспірантури Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, нею була успішно захищена кандидатська дисертація «Творчість Володимира Леонтовича в контексті української літератури кінця XIX — початку XX століття». З цим особистим успіхом її радо вітав колектив кафедри української літератури та народознавства, очолюваний Наталею Сивачук.

До своєї наукової вершини Олена Іванівна Наконечна йшла наполегливо зі шкільної лавки рідного села Черповодів, що поряд із Уманню розкинулося на розлогих берегах оспіваної піснями, але ще невеличкої у своїй вершині, річки Ятрані. Від росянистих долин з похилими вербами над річечкою, від солов'їних садків, що ховалися за сивими загадковими туманами вона пройшла довгу дорогу до незвіданих і не менш загадкових життєвих горизонтів, які ховали від неї цю поважну дату. Про неї не думалося тоді, коли, маючи сім'ю, дітей, вона навчалася в Одеському державному університеті імені І. І. Мечникова, який закінчила в час утвердження України як незалежної держави. Коли читала лекції, проводила семінарські заняття, а ще працювала в деканаті новостворюваного факультету української філології, виконувала обов'язки куратора, чергувала в гуртожитку, готувала літературно-музичні вечори, брала участь у підготовці наукових конференцій, методичних семінарів, не мала спокою під час літньої відпустки, бо кожного року була задіяна у вступних екзаменах... І вже поряд з нею працюють ті, кого вона навчала...

Оглядаючи життя Олені Іванівні Наконечної напрошується думка: час і спочити. Але незабаром ще має виповнитися 20 років з початку її наукової та педагогічної діяльності в нашому університеті, тож нині ювілярці рано думати про спокій коло дрібних онуків, її ще чекають нові літературознавчі відкриття!

Марина Павленко

* * *

Учителю! Задайте твір мені —
Про те, як прожила я після школи
Оці всі роки, що, немов у сні,
Пролинули та й канули в Ніколи.

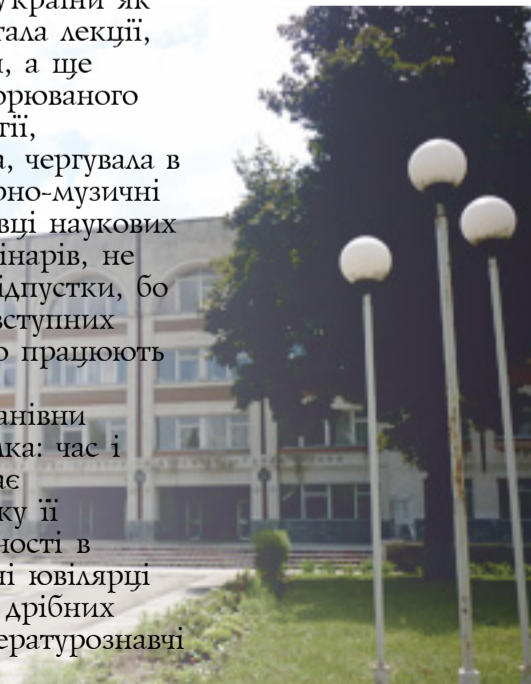
Не пропустіть у нім ані сторінки,
Відзначте вдалі і невдалі дні.
О, як боюсь я Вашої оцінки!
І все одно: задайте твір мені!

Учительський сонет

—По тісту на воротах видно Химу,
що хліб пече. Ви вчителька, мабуть?
—Лиш раз ви повели в мій бік очима.
Вже й здогадалися! Як це може бути?

—Таж, певне, з школярчатами малими
щось пишете? У тім-то, бачте, й суть,
що руки вчительські всю осінь, весну
й зиму чорнилом фіолетовим цвітуть.

...Над світом плине вечір фіолетовий.
Сповитий тишею, заснув у класі день.
Мов садівник, чиясь душа поетова
Поміж бузкових зошитів бредє
Й на кожному падінні та на злетові
Своє осончене факсиміле кладе...

Маорина ПАВЛЕНКО

СОФІЇВСЬКІ СОНЕТИ

Підсніжники

Аякже! Ще мені не вистачало
оцих блідих малих підсніжників!
Дурнесенькі! Весна хіба настала?
Ану вертайтесь до підземних хат!

Зима навколо! Гляньте, як скувало
ставок льодами, що немов шпагат:
ані дихнути! Не переконала?
То гляньте на завмерлий водоспад!

Не вірять, нігілісти білодзьобі!
Холодний день співають, як вино,
й безпечно смокчуть, карамельку, мовби,
промінчик сонця. Як же так воно?

І що мій досвід? Що моя огуда?
Ні, ладу в світі не було
й не буде!

На пленері

Ми вибрались до парку на пленер —
щоб хоч на трохи спекатися буднів.
Розклалися з мольбертами, й тепер
пейзаж для нас був і з людьми безлюдним.

Яскравих барв іще ніхто не стер.
Аж тут товаришка: “До чого нудно
без щастя жити: все не те, не те!
Чи це вже я така, немов прибудна?..”

Ну, що скажу у відповідь на біль?
Лиш смутку до пейзажу мимовіль
домішую. Малою небо, хмари
дерев гурточок, з лебедями став...
Але один із лебедів — без пари.

... Не стримався пейзаж. І зарідав.

Острів Кохання

Кохання. Слово це в сонет уклинь —
і вже він зацвіте, запахне раптом
(так крапелька лаванди чи полин
усю одежу сповнять ароматом).

А тут же — острів! Човнику мій,
плинь,
аби мені хутчій на ньому стати!
... І опиняюсь між смутних ялин
під павільйоном у рожевих латах.

Як порожньо! Ставок блищить крізь віти
зябою. Ну, куди себе тут діти?
Он ще якихось двоє нудять світом.
Ні-ні, тікати звідсіля чимдуж!

Чи то кохання так належить
розуміти?
Чи я на острові Самотніх Душ?

***

Ох, літо! Хоч і затінок, а парко.
Підсяду до фонтанчика з озерцем
(вони zostались від старого парку)
та й помандрую у минуле серцем.

Хлоп'яча зграйка босонога шпарко
виловлює — магнітом чи відерцем
із дна монети, поки хто за барки
не потрясе котрогось. Тільки сердься

чи ні — то дітлахи. Але ж і я,
спираючись на ненадійну пам'ять,
де ще не стерлося твоє ім'я,
таємно від усіх, від себе навіть
виловлюю з озерця знов і знов
свою у нім затоплену любов.

***

Закоханий ти в осінь? Я — також.
“Софіївка” — для вересня арена
достойна. Оплесками не тривож
краси тремкої паркового клена.

Закоханий ув осінь ти? Ну, що ж.
Хоч їй не в тон моя душа зелена.
Ти про скульптури, барви, про вельмож
забудь на мент і підійди... до мене.

Незручно перед осінню? Ага!
То пурпур листя на вуста рум'яні
не проміняєш?

Отже, дорога
“Софіївка” в золоченім тумані, —
не щирість дівчини?

Яка нудьга!
О, не водить в “Софіївку” коханих!

***

Ну, от. Либонь, уперш за двісті років
і я в “Софіївці” відпочиваю.
У човен сіла та й пливтиму, поки
ще осінь не втекла із цього раю.

Човняр веслує. Лінкуватим оком
межу угідь Софіївних шукаю.

... Ах, знов з-під капелюшка
вибивсь локон.
А сукня: одягти котру до чаю?

Та... Ой татап! Гойднувсь підступний
човен.

Болонка писнула, упала парасоля...
— Ти, люба, натомилася зучора? —
це чоловік.

Що? Де? Ага! Нічого.
Сон відлетів — я знов у ріднім колі.
З полону часу вирвалася.

На волю!

***

“Софіївці” не личили дощі.
А мжичка вроди теж не додавала.
Боги бурчали: “Нам якби плащі
Чи хоч якісь нещасні покривала!”

Бо вже на мрамурі з'явилися прищі,
і атмосферні безконечні шквали
впиваються у тіло, мов кліщі, —
Цей вересень — прелюдія провалу!”

Аж раптом — день, неначе мед бджолиний,
теплом по вінця сповнений тягучим!
З-за хмари сонце вилізло невинно.

Спивайте осінь радісно-невпинно,
допоки ще мороз жалом колючим
не впився в душу болем неминучим.

***

Які у неї вправні акварелі!
То там, то тут кладе мазки недбало.
Машин тривожно-напівсонні трелі,
вогні розмиті... Ще намаловала

оркестр дощу нічного. Аж під стелю
важких небес — то ніжні, то зухвалі
штрихи дерев. На дощовій тарелі —
чийсь ледь відчутний погляд. Це для балу

останню барву попелюшка-осінь
затратила — на цяточку над “і”.
Дванадцять от-от відіб'є.

Босній
слідок втікає в темін безнадій.

... А мій листок в “Софіївці”
ще й досі
тремтить, мов черевичок, на воді.

Оля НАЗАРЕНКО

Зараз і потім...

Ми не
вміємо
цінувати
людей за
те, що
вони
просто є
на цьому

світі. Ніколи не встигаємо сказати рідним та близьким, які вони нам дорогі та потрібні, подякувати просто за те, що вони є у нас. Кожного дня ми знаходимо тисячі різних дрібничок, які можна зробити, або просто витрачаємо дорогоцінний час на сон, але не можемо знайти й хвилини, щоб сказати близьким, як ми їх любимо. Після сварки, чи то великої, чи дріб'язкової, не можемо обійняти людину й вибачитися. Сподіваємося, що всі негаразди загладять час, не визнаючи того, що це повинні зробити ми самі. Час, він то загладить, але і думки, що наші, що про нас, змінить.

Тільки зі сльозами жалю, болю та відчаю розумієш, що нічого ти не встиг сказати, що ніщо в цьому світі не вічне, що для когось завтра може і не настати... Тільки востаннє тримаючи руку рідної людини, розумієш, що твоїх сліз і обіймів їй уже не потрібно, бо вона їх уже не чує. А був же час? Так, був. Були сотні, тисячі хвилин, можливостей, щоб обійняти, сказати щось приємне, а у відповідь побачити таку до болю рідну посмішку та рідний погляд, який зараз побачиш хіба що уві сні.

Ми завжди думаємо, що наші батьки, бабусі, дідусі знають, як вони нам дорогі, а чи справді вони це знають, якщо, буває, ми не знаходимо для них

хвилини розмови у день, щоб просто зателефонувати і запитати «Як справи?», «Як твоє здоров'я?».

Ми завжди думаємо... так, ми завжди думаємо. В цьому й проблема – треба не тільки думати, а й показувати свої почуття поки є час, поки є саме ось **цей** час, саме **зараз**, а не **пізніше** і **тоді**, їх не існує. **Пізніше** і **тоді** немає зовсім, це все може бути не для нас, для нас є **зараз**.

На цю тему вже скільки написано, скільки сказано, та хіба хтось чує, розуміє? Тільки коли ти нічого не бачиш, бо очі затуманені сльозами, тільки коли ти нічого не чуєш, бо біль у серці заглушує все навколо, тільки тоді ти розумієш. Розумієш – пізно. Бо тепер це лише **твоє** зараз, а для когось його уже немає... і не буде для нього і **потім**. Тільки коли тобі так тяжко від своєї неспроможності щось зробити, розумієш, що ця можливість ти втратив назавжди, її вже ніколи не буде. Це страшне слово «ніколи». Ніколи не буде. Ніколи.

Завжди ми думаємо, що все знаємо, усе здатні самі вирішити, нічиїх порад нам не потрібно, а потім виявляється, що всі ці поради тільки з безмежної любові до нас, і їх дуже не вистачає. Не вистачає і тих, які тоді називали буркотнею, дрібницями, які можна і не слухати. Не вистачає і тих повчань, які раніше здавались нав'язуванням, а зараз немає у кого й запитати, бо таких відповідей ні від кого не почувеш більше. Людина одна, і думки у людини одні, єдині, немає таких більше.

Кожен сам вирішує, як йому жити та вести себе, але давайте будемо цінувати людей, завдяки яким ми живемо на цьому світі, просто за те, що вони у нас є. Давайте знаходити час, щоб сказати їм про це, бо потім може бути пізно, після якого настане ніколи.

Тетянка РУДЕНКО

...ХОЛОДНОГО СОНЦЯ...ОГО СОНЦЯ...

Зустріч. Ти, я, брудна весна, байдуже місто. У твоїх вологих, сяючих очах, під твоїми світлими, пишно-довгими віями, щось зі знаком «+»? Чуттєві рухи рук фатально символічні? Чи може зовсім реальні? Я раділа, що було холодно. Ми обмінювалися теплом рук, теплом губів. Це був чудовий день. Чудовий ти.

***

Я люблю ходити сама.
Широкими, людними, засміченими вулицями міста.
Темними, тихими, небезпечними дворами спальних районів.
Недбало витоптаними стежками парків.
Я ходжу великими колами, квадратами, трикутниками.
Оминаючи звивисті тріщини в асфальті, вляпуючись у в'язке, сірвологе болото.
Я ховаю від пекучого вітру задубілі губи і підборіддя.
Примружую втомлені від сліз і холодного сонця очі.

Найтрагічнішим є те, що мені ніхто не потрібен. Мені набридло вишкрібати зі спалених стін душі якісь «почуття». Я видерлась на вершину свого егоїзму, привітайте мене. Або пристрельте.

***

Важко бути справжньою у вигаданому світі. Тут я маю два гудзики і в мене болить голова. Мені начхати, що ти не зрозумів ні слова. Ти все одно вигадка. Тому я йду пішки по твоїх нервах, вмокаючи пальці до темної крові. Я намалюю на холодильнику твої губи. Нехай побудуть зі мною до завтра. А зараз піду курити, тебе залишу під дверима, пристреленого моїм поглядом. Ти ніколи не зможеш піти, бо є ще більш несправжнім ніж я. Худий, блідий, високий... Змерзнеш, а я підігрю борщу. Вже майже ранок і ми знову не спали. Вий'ємо наші ліки, тоді зрозумію, що я не люблю твої очі. Здається вони зелені... Важко жити у хворому світі? Вимикай світло... За вікном червоніє...

***

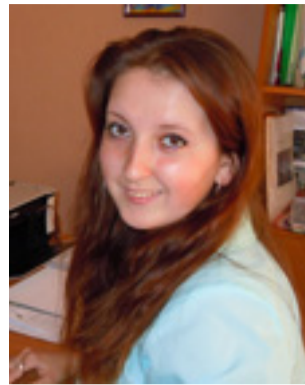
Сьогодні я потрапила під твою зрадливу зливу.
Дивно, я сама звикла бути хмарою. Сірою і повною їхніх сліз.
Я прилинала у хвилини вітряної самотності або блакитного щастя, затулювала до своєї бурі. А сьогодні сама промочила до нитки.

***

А правильний вибір – змиритися з неможливістю мати тебе таким яким я хочу, неможливістю мати тебе взагалі. Прийняти все, незважаючи на тягуче болісне відчуття. Воно виливається з-поміж ребер напівпрозорою чорною рідиною. Це мої почуття до тебе. Тваринна похоть. Вона прикидається коханням. Я не отримаю тебе.

Альона БОГАЧИК

Половіють жита

Не зарікайся

Алмазна пелюстка зронила
на скроні
той дивний пучок твоїх мрій
І ти їх зловив на голоні
й сказав, що мені огні

Подаруєш це небо і зорі,
Подаруєш морський прибій
Подаруєш пейзаж у творі,
Подаруєш букет надій.

Але зарікатись не варто,
бо закони міняє життя,
помилятися можеш часто,
та нема вже назад вороття.

Яблука в саду

У тебе у садку яблука дощем
упали,
Одне скотилось пагорбом у мій
садок.
З тобою ми від правди не тікали,
Але заріс уже до тебе той місток.

А яблука все падали по двоє,
З дощем зливались і з бурхливим
сном.
А ми все згадували як колись обоє
Гуляли садом, що виднівся за вікном.

І знову вдома. Яблука гостіли.
І так нешадно падають в жалючу
кропиву.
А миз тобою так і не зуміли
знайти ті яблука, що впали на
траву.

Половіє житом нескошене поле

Половіє житом нескошене поле
І тремтить на світланні з барвінку
вінок.
Задивляється в небо незрошена доля
І запрошує верби в духмяний танок.

Хочу так прихилитись до земного
клену,
Обійнять пелюстки вже зів'ялих
квіток,
І знайти у житті найбуїнішу,
зелену,
Вірну стежку, де тихий ставок.

І купатися там із проміннями ночі,
Летіти у вись, де любові душа.
Та не знаю, чи будуть ті мрії
пророчі
Яскравіші од зір. Половіють жита.

науково-художній часопис
КОЛОС
2011 рік, вересень, число 9 (71)

Петро ПОЛЩУК

**...میمорічечка,
میمосвічечка...**

**вірші в прозі
катрени**

Дівчинка в річечку ніжки вмочила, —
Гарно їй, чисто їй, людяно.
Дівчинка світ обіймає очима
Влюблено.

«Діду, діду, річка балакає! А чому в різних місцях не однаково — там голосно, а отутеньки — тихо-тихесенько?» Моя онучка Даринка вперше побачила-відчула-доторкнулася річечки в нашому городі. Так обережно-несміливо ходить-бігає бережком. І не тому, що боїться, а щоб не сполохати оте говоріння між очеретом, осокою, вербами. «Діду, діду, а вгадай, що вона мені каже...»

Узимку ми теж ходимо слухати річечку. Може, настрої інший, а балачки все такі ж, — як гарно на цім світі, як добре, що є береги. Завжди — два. А отут — кладочка, на ній котик сидить. Теж слухає жебоніння.

Онучка поїхала до свого Києва, а я приходжу на берег річечки і чую, як мене втішає її шепотіння-дзюркотіння: «Даринка, Даринка, Даринка, Даринка...»
Гарно мені.

Заперекладався. Попрохали колеги написати переклад вірша Гессе. Обклався словниками найвсілякішими. Прочитав-перечитав-поперепрочитував. Зрозумів думки і почуття. А зробити, аби все те стало віршем моєї душі на моїй мові та ще й в класичній формі — не вдалося. Поскладав усі гробухи до книжкової шафи. Узняв чистий аркуш і аркуш з оригіналом, пішов до річечки. Бо ж у вірші є думка-почуття про джерельце прохолодне. А біля мого городу якраз б'є невеличке джерельце. І голос його відрізняється від голосу самої річечки, бо ж — початок!
Читаю Гессе, слухаю лепетання остудного живчика, дивлюсь на його народжені хвилячки-рядочки — і...
Записую на аркуші чистому вірші — мої, кринички, Гессе...

Г. Гессе
Оціни щовечора свій день
Чи торкнувся Богових грудей,
Чи раділось вірністю і ділом,
Чи страхи терзали осмутніло...

На порозі схиляю голову,
На порозі скидаю бриля,
Вношу в хату душу оголену, —
Хата святістю окриля.

«Вчили мама й тато в хаті шапку скидати?» — завжди запитую студентів-мужчин, котрі ходять університетом в отих дурнуваних спортивно-дитячих шапочках. Докультурились, що й за столом сидимо в шапці, і в глядацькій залі, і в їдальні. А мій прадід покійний, навіть, коли переходив річку кладкою, скидав бриля, а взимку — шапку, таємничо-лагідно усміхався, щось бурмотів, наче запитував у річечки: чи, може, відповідав їй, чи ділився радістю, печаллю. Бо ж кладка над річкою, то, як поріг у хаті. Під порогом колись ховали померлих... Тому й голову схиляли. А кладка — теж над пам'яттю часу. Не забуваймо діда-прадіда, не забуваймо скидати шапку в хаті — там час нашого життя живе. А перед ним треба бути нижчим.
Бодай — на капелюха.

«Прислухайся до тиші у своїй душі» — написав якийсь лірик на стіні будинку здоровецькими літерами. Спробував.

Людоньки, там тиші, мабуть, ніколи й не було — такий гамір день і ніч, такий безлад!. Проте, гарний безлад: музика, слова сказані, написані, невимовлені, невиспівані. І все оте намагається зробити так, аби я його почув! Радію тому гвалтові слів-словеняток-слівцяток-словес! І не хочу у своїй душі тиші. Боюся, що тоді й зовні буде тиша... У вишеньках...

Я ж шукаю тиші для себе і своєї душі в лісі над потічком — ніде такого мовчазного безмежжя щастя немає. Слухаєш вуркотіння струмка, спів пташок і чуєш свою несамовиту душу. Пускаю те її непогамоване життєлюбство човником по річечці — може, стрінеться така ж несамовитість...

Ніколи літа-зими забагато,
Ніколи — осени.
Тільки май-квіткопад окіл хати,
Як заголосили...

Догоріла свічечка, замулилась річечка,
Хрест-жальба — обіймами.
Хліба-років скибочка, соли-долі дрібочка,
Світ — словами більними.

Учора померли мої мама. Учора й поховали. У вишеньках. Біля бабусі. Мама мене вже й не впізнавали. Хворіли. Далеко були від мене. І пам'яттю. І душею...
Учора я плакав. За мамою. У вишеньках. У нашій селі частіше кажуть не «вмер», а «пішов у вишеньки».
Мої мама пішли у вишеньки. До своєї мами. До своєї доньки. До свого чоловіка. До діда-прадіда. До вічності.
Я ходитиму у вишеньки на одвідини. Безлюдними вечорами. Тільки мої мама, я, вишеньки, тиша. Соловейки співають. Барвінок цвіте. Учора померли мої мама.

Жасмин у нашому дворі росте біля обох причілків хати. Від вулиці — по кутках двору, від городу в квітниках. Ніякого культу, ніякого чаклування-повір'я, просто — квітка любови. Бо ж цвіте на межі маю-літа. А на будь якій межі — чарівний знак, найчастіше — прихований.

Побачив та ще й відчув прилучення до чарів переступання межі від любови до любови, загадав бажання, зірвав квіточку жасмину, заховав у пазуху — збудеться — дочекатися наступного цвіту.
Дочекаюся. Бо ж квіти довкола хати садить-бавить моя дружина.

Білосвіття, білоцвіття, білоліття,
Нічка білостидниці
Білолобно-білогрішно кличе-світить
І — жасминиться...

На задвірках душі добросни загубились.
Добродії, доброспомини.
У Софіївці, мовби неприйнята милість,
Вечір стомлений...

Не дарма той архітектор (а може, ще й у змові з графом...), поставив посеред Софіївки отой символ — змію, — ой, не дарма...

Найцентральніше місце оточене другорядними символами, котрі лише підкреслюють силу, значимість, холодну красу тієї скульптури-загадки на камені посеред ставу, посеред Софіївки, посеред світу...

Обидва були закохані, може, й обидва були люблені — хто зна... Але всі стежки ведуть до неї. Одні лиш дивує — у тієї бронзової спокусительки немає жала... Справді не було його чи це загадка автора?

От і шукаємо відповідь. І не тільки в Софіївці...

Стор. 4

Видавничий центр «ПП Жовтий О. О.» пропонує видавничо-поліграфічні послуги високого рівня:

- виготовлення макетів обкладинок та палітурок;
- палітурні роботи книг, наукових робіт, канцелярських документів;
- підготовка до друку і видання книжкової продукції;
- виготовлення ескізів та друк візитних карток, запрошень, вітальних листівок, буклетів тощо;

Отож, запрошуємо до співпраці. Гарантуємо доброзичливе ставлення та добротність виконуваних робіт.

Чекаємо вас за адресою: м Умань, вул. Садова, 28.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: вул. Садова, 28, м. Умань, 20300, кімната 327.

Свідоцтво про реєстрацію — ЧС — 479 від 16. 06. 2005 року

Редактор ПОЛЩУК Петро Миколайович

Віддруковано з оригінал-макета ПП Жовтий О. О. 20300, м. Умань вул. Садова, 28 Тел. 8 067 77 30 197 8 097 9 467 467